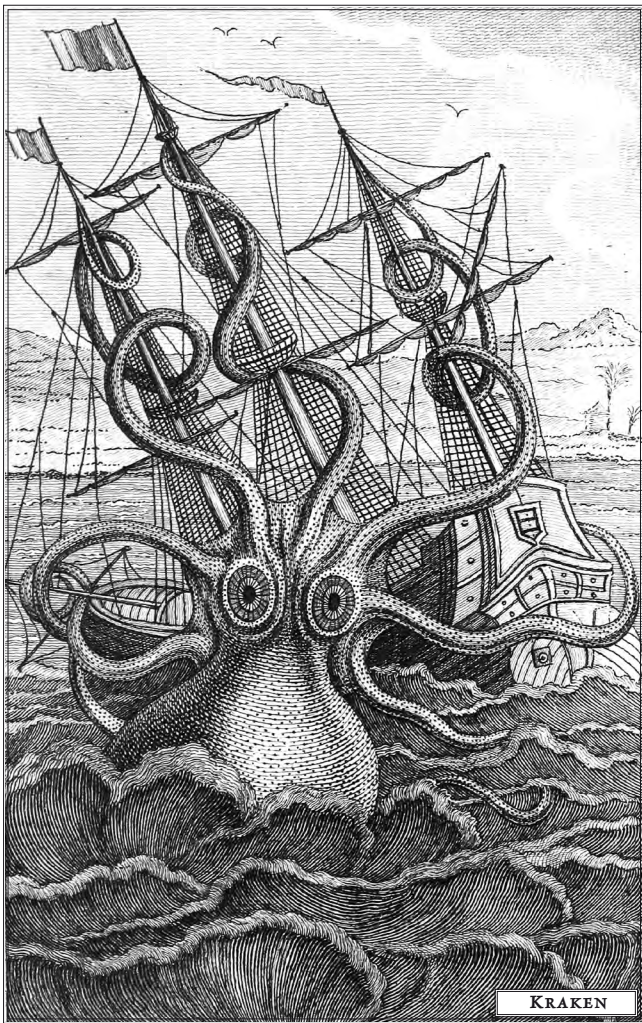

MYTOLOGICKÁ
ZVÍŘATA
OD BAZILIŠKŮ K JEDNOROŽCŮM

Tam O' Malleyová

KRAKEN

Tam O'Malleyová
MYTOLOGICKÁ ZVÍŘATA
OD BAZILIŠKŮ K JEDNOROŽCŮM

Copyright © 2021 Tam O'Malley

© Wooden Books Limited 2021

Published by Arrangement with Alexian Limited

Translation © Jiří Pilucha, 2022

Design and typeset by Wooden Books Ltd., Glastonbury, UK.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).

Z anglického originálu *Mythological Animals:*

from Basilisks to Unicorns

přeložil Jiří Pilucha.

Odpovědná redaktorka Alžběta Knappová.

Sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

V roce 2022 vydalo nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, 150 00 Praha 5,

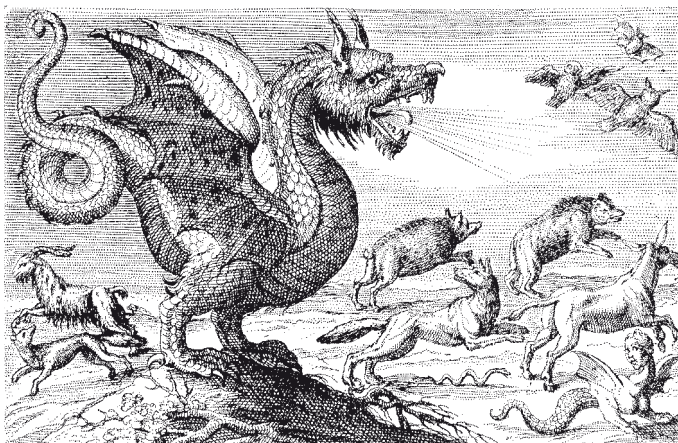
dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,

jako svou 1159. publikaci (382. elektronická).

ISBN 978-80-7675-081-4

MYTOLOGICKÁ ZVÍŘATA

OD BAZILIŠKŮ K JEDNOROŽCŮM

Tam O'Malleyová

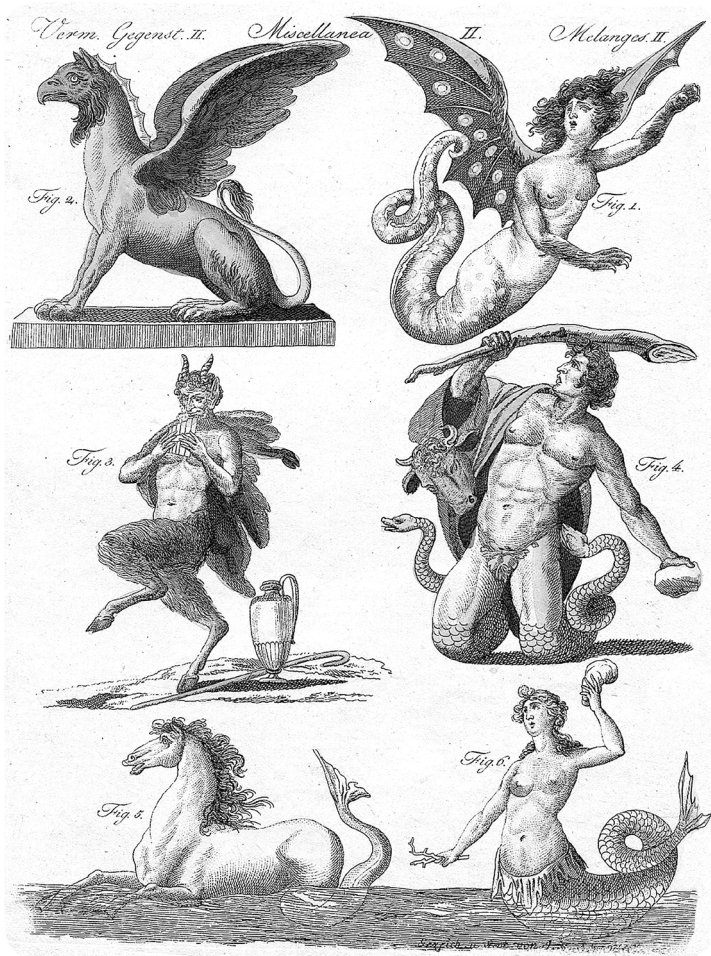
*Svět je plný magických věcí
a trpělivě čeká, až se nám zbystří smysly.*
W. B. Yeats

Patřil: Skandinávský kraken, podle vyobrazení v kostele ve francouzském městě Saint-Mallo.
Titulní strana: Drak pronásledující meluzínu (hadí ženu) a další obludy. Holandsko, 1600.
Nahore: Asyrský aladlammú, napůl byk a napůl lev, s křídly a člověčí hlavou.

OBSAH

Úvod	1
Víla smrti	2
Bazilišek a kohoutovec	4
Blemmyové a monopodi	6
Kentauři a satyrové	8
Chiméra	10
Kyklopové	12
Draci	14
Pohádkové bytosti	16
Ghúlové	18
Gorgony	20
Gryf	22
Harpyje a sirény	24
Hydra a kerberos	26
Džin	28
Aladlammú a mantikora	30
Leviatan	32
Mandragory a dryády	34
Mořské panny a rybolidé	36
Minotauros	38
Nágové a najády	40
Fénix	42
Sfinga	44
Trollové	46
Týfón	48
Jednorožec	50
Upíři	52
Vlkodlak a anup	54
Mytické bytosti dodnes živé	56
Moderní mýty	58

Přetištěno z dětské obrázkové knížky *Bilderbuch für Kinder* od Friedricha Justina Bertucha vydané kolem roku 1800. Ilustrace zobrazují rozmanitá mytologická zvířata včetně gryfa a mořské pamy.

ÚVOD

Zvířata s námi sdílejí Zemi od počátku dějin, a není tedy divu, že lev, ještěrka, netopýr či zřídka vídaná krakatice obrovská došli během staletí bájeslovného ztvárnění v mýtech, pověstech, legendách a lidové slovesnosti.

Je docela dobře možné, že inspiračním zdrojem představ o svůdných mořských pannách a vlnadných sirénách ze senzačních námořnických historek jsou tuleni a velryby, jež mořeplavci tu a tam spatřují v mořských vlnách. A kdo dal vzniknout postavě děsivého vlkodlaka? Jakýsi zarostlý psanec potulující se kolem lidských obydlí? Anebo se představa o něm zrodila z hlubokého vztahu mezi člověkem a jeho „nejlepším přítelem“? Upíři možná mají předobraz v lidech, kteří upadli do kómatu, nebo ve stejnojmenném druhu netopýrů. Draci pravděpodobně odvozují svůj původ od obrovských ještěrek či dinosauřích kostí objevených v útrokách jeskyň v Číně. Obrovští nelétaví ptáci chodili po zeměkouli ještě před pár staletími.

Některé mytologické bytosti však nejsou jen plodem zamlžených vzpomínek. Mají podobu mocných symbolů a jsou zahaleny nepomýjícím tajemstvím. Obyvatelé starověké Mezopotámie se obraceli k bouřným démonům se lví hlavou a prosili je o božské zásahy do chodu společnosti. Egypťané věřili, že jejich nesmrtelnost sídlí v srdcích nádherných ohnivých ptáků. A ještě dnes lidé po celém světě věří ve víly.

Ať již je pravda o těchto mytických dávnověkých tvorech jakákoli, jedna věc je jistá: jejich místo v nadčasové vypravěčské tradici je nezapustitelné. V dohledné budoucnosti se z naší představivosti jistě nevytratí. A tak se pojďme nechat unést příklady fantaskních bytostí z bájných mýtů a pověstí. Doufám, že poslouží jako poutavý úvod do světa mytologických zvířat.

VÍLA SMRTI

zvěstovatelka záhuby

Tuto zasmušilou nadpřirozenou bytost většinou jen uslyšíte, spatříte ji zřídka. Říká se jí „žena od mohyl“. V mrholivých oparech zlověstně obráží irský venkov a pod pláštěm noci pase po smrtelnících. Někdy se zjevuje jako stará babizna, ale spíše se v přítmí míhá jako plíživý stín, zřídka i jako duch či přízrak. Leckdy má podobu mladé truchlící ženy s očima krvavýma od žalu.

Její táhlý, hrůzu nahánějící, tajemný, kvílivý nářek vzbuzuje zlé předtuhy. Zvěstuje blízkou smrt v rodině, ale smrt hrozí každému, kdo ji byť jen zahlédne. Na irských smutečních hostinách toto srdceryvné hořekování napodobují profesionální plačky.

Prvně byl v Irsku tento žalopěv slyšet, když se bohyně Brigid z rodu Tuatha de Danaan vyrovnávala se smrtí jediného syna Ruadana. Její nářek se rozléhal na míle daleko.

Vlevo: Skotská víla smrti, nositelka zlověstných zprávd na Skotské vysočině.

Dole: Velikou variantou víly smrti je rhybínská čarodějka. Říká se, že její přízrak mohou spatřit a její nářek mohou slyšet pouze rodiny čisté keltské krve.

Naproti: Bunworthská víla smrti, Irsko, Crooker, 1825. Jistá moderní teorie říká, že sílcervoucí kvílení víl smrti možná obsahuje vysokofrekvenční tón, jež vylává duše, když se připravuje na opuštění těla, a jenž je slyšitelný pouze vyvoleným.

BAZILIŠEK A KOHOUTOVEC

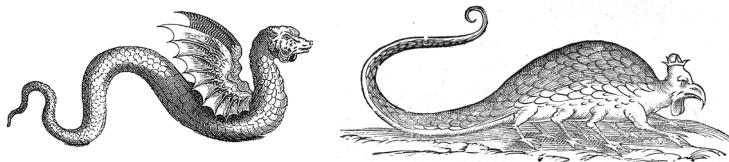
smrtonosný pohled

Bazilišek neboli královský had (z řeckého *basilis* – král) na sebe dovede brát rozličné podoby. Malý jedovatý had vysezený kohoutem nebo ropuchou z hadího vejce dospěje v okřídleného či osminohého hada (*dole*). Sedí-li „ve dnech Síría“ ropucha na kohoutím vejci, vyvlhne se z něj baziliškovo kuriózní alter ego: kohoutovec (*naproti*). Prapodivné je, že kohoutí kokrhání baziliška zabije.

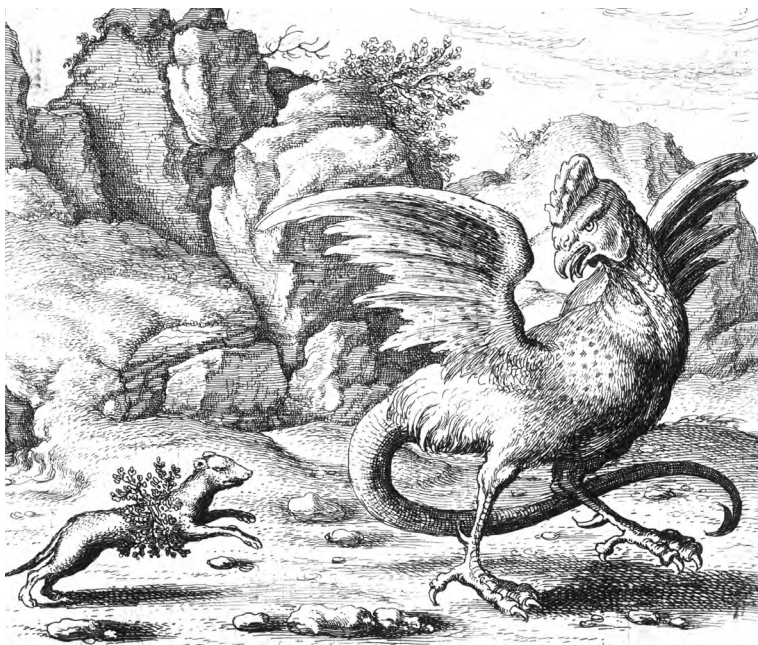
Hadi jsou takřka univerzálním tématem světových mýtů, počínaje indickým kosmickým hadem svinutým pod sedmi pátály (podsvětními světy) známým jako Ananta Šéša a konče partnerským párem hadomuze Fu-si a hadoženy Nüwa ve starověké Číně (*viz str. 40*). V éře pozdního starověku se baziliškové objevují na pečetích gnostiků jakožto znamení ochrany. V období středověku zvěstovali hadi a baziliškové smrt a zkázu. Často také symbolizovali ďábla.

Plinius starší (23–79 n. l.) varuje, že „každý, kdož pohlédne do očí baziliščímu hadovi“, jakož i Medúse (*viz str. 20*), „ihned zemře“ a stejně smrtící je i jeho jed. Bazilišek pálí vše, co mu stojí v cestě, a zanechává za sebou širou zpustošenou krajinu s kalnými vodami či poušť bez života a bez vegetace, jež dávno zhylnula v přítomnosti tak jedovaté bytosti. Tradovalo se, že blízkovýchodní pouště vděčí za svůj vznik právě této zkažonosné nadpřirozené síle. Plinius dále podotýká, že bazilišek může zabít „pouhým zasyčením“ a baziliščí puch může způsobit smrtonosný mor. Stejně jako v případě Medúsy potřebuje člověk k zabití baziliška krystal nebo zrcadlo. Spatří-li bazilišek svůj odraz, je s ním konec.

Vlevo: Bazilišek od Melchiora Lorche, 1548. Vpravo: Eva a had svádějící ji k hříchu, Gunther Zainer, 1470.
Do dob středověku vstoupil bazilišek jako tvor s kohoutí hlavou upomínající na jeho ptačí rodiče.

Nahore: Lasička a bazilišek, rytina Václava Hollara (1607–1677). Lasičky jsou imunní vůči vražednému pohledu baziliška a dovedou otrávit kousnutím.

BLEMMYOVÉ A MONOPODI

bezhlaví a jednonoží

Blemmyové byli druhem humanoidních zrůd. Věřilo se, že byli prastarým kmenem obývajícím území Afriky, Etiopie a Egypta. Římští autoři psali, že žijí v Horním Egyptě a Núbii a že jejich maso chutná sladce, a je tudíž velmi vyhledávané. Většinou byli poddajní a učenliví. Neměli hlavu, přičemž oči a ústa měli na prsou. Svátý Augustin některé osobně viděl v Etiopii:

„V této zemi jsme viděli mnoho mužů a žen bez hlav. Měli v hrudi dvě velké oči. V zemích ještě jižnějších jsme viděli lidi, kteří měli jen jedno oko uprostřed čela.“ (Z kázání „Ad fratres in eremo“, kolem roku 1450.)

Sir John Mandeville (1300–1371) píše o setkání s nimi v knize *Travels* a podobně i sir Walter Raleigh (1552–1618) v knize *Description of Guiana*.

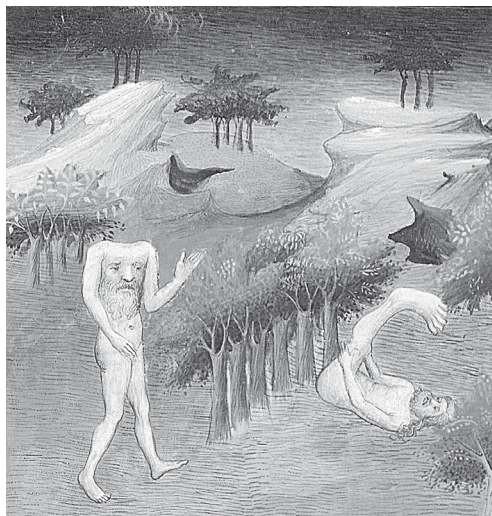
Příbuzným tvorem je monopod (skiapod) s jednou obrovskou nohou vyrůstající ze středu těla. Používal ji jako slunečník a její stín jej chránil před spalujícím etiopským slunečním žářem.

Nahore: Vyobrazení blemnyňů z díla *Brevis & Admiranda Descriptio Regni Guianae* sira Waltera Raleigha z roku 1599.

Vlevo: Blemnyňové a monopod. Z *Livre de Merveilles*, Paříž kolem roku 1411.

Naproti: Musteros, pygmejové a monopodi, z knihy *Il Secondo Cantare dell'India* Guillianu de Dattio, 1494. Ve starověku se věřilo, že existuje mnoho prapodivných tvorů podobných člověku. Isidor ze Sevilly jich ve svém spise *Etymologiae* kolem roku 610 popisuje celou řadu, od pygmejů k hermafroditům.

KENTAUŘI A SATYROVÉ

koňolidé a kozlolidé

Kentaur je hybrid člověka a koně. Tato ušlechtilá, leč nepoddajná lesní bytost žije v horách Thesálie. Cheirón, první mezi kentaury, byl oslavován jako velký léčitel, astrolog a věstec, kdežto mnoho jiných kentaurů se poněkud lépe vyznalo v pití vína a rustikálním barbarství.

Kentaurovi byli na zemi odvěkým plemenem. Dovedli si šikovně obstarávat potravu a vyrábět si zbraně z přírodních objektů, jako byly kameny či větve. Plinius je popisuje jako lidojedy, kteří leckdy přebývají ve vodě. Existovali i kentaurovi ženského pohlaví. Pozoruhodné je jejich vyobrazení na fresce v Pompejích. Jsou blízce spřízněni s onokentaury. Jak nás informuje Isidor, onokentaur „má odshora do pasu podobu muže a zadnici má oslovskou“.

Blízkým příbuzným je satyr, jenž je v řeckém umění vyobrazován s koňskými ušima a ohonem, později i s koňskými nebo kozlíma nohama. Častým výjevem je jeho dovádění s nymfami. Pozdější variantou satyrů jsou fauni, velcí kamarádi dětí.

